

Квасніцька О. О.,

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародного гуманітарного університету*

ЩОДО ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Анотація. У статті досліджуються проблемні питання, пов'язані з розмежування підвідомчості справ між судами різних юрисдикцій. Обґрунтовано позицію, що помилково при розмежуванні юрисдикцій надавати перевагу одному чи іншому критерію підвідомчості, адже основою у цьому питанні є характер спірних правовідносин. У статті сформовано загальні пропозиції стосовно вирішення колізій, які виникли між господарською та адміністративною юрисдикціями.

Ключові слова: господарська, адміністративна юрисдикція, підвідомчість, критерії підвідомчості, публічноправові та приватноправові інтереси.

Постановка проблеми. Стаття 124 Конституції України передбачає необмежену юрисдикцію судів і побудову судової влади на засадах спеціалізації. Це потребує чіткого розмежування компетенції по вирішенню справ між господарськими, загальними і адміністративними судами. Однак Кодекс адміністративного судочинства та Цивільний процесуальний кодекс в окремих випадках нечітко визначають юрисдикцію адміністративного та цивільного суду, як наслідок, виникає «конкуренція юрисдикцій» між судами різних спеціалізацій, у тому числі господарськими.

Про існування проблематики розмежування підвідомчості справ між судами різних юрисдикцій, свідчить наявність значної кількості роз'яснень, рекомендацій, інформаційних листів судів та публікацій правників, науковців. При цьому, проблема розмежування господарської та адміністративної юрисдикції особливо гостро постала із набуттям чинності Кодексу адміністративного судочинства України, точніше з початком повноцінної роботи окружних та апеляційних адміністративних судів. Так, за останній час, було прийнято більше 20 роз'яснень, оглядових та інформаційних листів Вищим господарським судом України з питань підвідомчості, серед яких узагальнюючими стали Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 27.06.2007 № 04-5/120 «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам». Між тим, подібні глумачення юрисдикції господарських судів можуть призвести до загострення конфлікту між гілками влади, створити підстави для звинувачень у ви-

ході за межу компетенції і при цьому не вирішать існуючих проблем.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Ця проблема була і є предметом дослідження багатьох науковців та практиків, зокрема О. А. Беляневич, М. І. Черленяк, В. М. Бевзенка, О. В. Бринцева, В. П. Нагребельного, О. М. Пасенюка, В. І. Семчика, М. Смоковича та ін. Зазначимо, що більшість із цих дослідників високо обізнані з цією проблемою саме із практичного боку, що надає їхнім рекомендаціям особливого ціннісного характеру.

Метою статті є аналіз позицій з приводу розмежування адміністративної та господарської юрисдикцій судів, встановлення їх відповідності до положень Господарського процесуального кодексу України, вироблення власних рекомендацій для вирішення найбільш спірних питань з приводу розмежування підвідомчості.

Викладення основного матеріалу. Статтею 12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) передбачено коло справ, які відносяться до підвідомчості господарського суду. Зазначений перелік доповнюється положеннями окремих норм інших законодавчих актів, які містять вказівки про можливість вирішення спорів в судах без уточнення їх юрисдикції. Все дає підстави зробити висновок про невичерпний характер кола справ підвідомчим господарським судам України.

Окрім того, законодавство передбачає у нормах матеріального права можливість вирішення спорів не тільки в судовій, але й у інших формах, але не містить принципів розмежування підвідомчості справ між органами судової влади, у тому числі господарськими судами, та іншими юрисдикційними органами.

Постає питання чи дійсно колізії між господарською та адміністративною юрисдикцією є проблемою в межах процесуально-правового інституту, чи це зацікавленість або некомпетентність учасників процесуальних правовідносин, чи нерозуміння або недооцінка значення підвідомчості при правозастосуванні норм права юрисдикційними органами.

Розглядаючи підвідомчість як видову категорію по відношенню до необмеженої судової юрисдикції,

як правову категорію, що опосередковує сферу відання справ господарським судам, констатуємо, що відмежування її від підвідомчості інших юрисдикційних органів визначається на підставі правових критеріїв. Під критеріями підвідомчості справ господарським судам, на наш погляд, слід розуміти встановлені законодавством ознаки спірних правовідносин, при наявності яких визначається підвідомчість тієї чи іншої справи або групи справ господарському суду. Актуальність належного визначення критеріїв підвідомчості справ господарським судам обумовлюється необхідністю як з теоретичного, так і з практичного боку. З теоретичної точки зору, визначення зазначених критеріїв характеризується неоднозначністю їх застосування у науковій та науково-методичній літературі. З практичної ж точки зору, належне визначення цих чинників повинно виключати неоднозначність використання вищевказаних критеріїв у судовій практиці.

Отже, головними критеріями підвідомчості справ господарським судам є: характер спірних правовідносин; суб'єктний склад сторін; визначеність підвідомчості законом; визначеність підвідомчості у договорі.

Стосовно перших двох критеріїв — загально-визнане положення, що вони повинні існувати у сукупності. Тільки в цьому випадку можна говорити про віднесення справи до підвідомчості господарського суду. Аналіз судової практики за останні роки свідчить про те, що у разі виникнення колізій між предметним (характер спірних правовідносин) та суб'єктним критерієм розмежування повноважень загального та господарського суду, перевага віддається предметному критерію, тобто характеру спірних правовідносин.

Не зупиняючись на аналізі всіх критеріїв підвідомчості справ, слід зазначити, що господарським судам необхідно аналізувати не лише предмет та склад сторін спору, але і його підставу, яка розкриває характер спірних правовідносин між сторонами і вказує на рівність або адміністративне підпорядкування сторін спору. В зв'язку з тим, що господарські правовідносини поєднують в собі публічно-правові та приватно-правові інтереси, в цьому і полягає складність та дискусійність у вирішенні питань, пов'язаних з розмежуванням юрисдикції. Г. Л. Знаменський вірно зазначив про те, що питання про узгодженість приватних й публічних інтересів — це не другорядне, побічне питання, яке має відношення тільки до господарського права. Це одне з принципових та магістральних питань суспільствознавства світового рівня, що підкреслюється в фундаментальних працях соціологів та юристів різних країн [1, 34].

Інколи дуже важко провести межу між спірними правовідносинами, що мають господарський характер, та спірними правовідносинами з адміністративно-правовим характером. Для цього фахівці права повинні чітко розмежувати „публічно-правові” відносини від господарських правовідносин, які можуть вміщувати і поєднувати як публічний, так і приватний інтерес. Так ознаками визначальними ознаками публічно-правових відносин є те, що це завжди суспільні відносини, урегульовані нормами публічного права; виникають і поширюються у суспільстві або його значній частині; містять повноваження визначені законодавством; учасником публічно-правових відносин, крім фізичних або юридичних осіб, обов'язково є суб'єкт публічних або владних повноважень, який у таких правовідносинах виконує покладений на нього правовий обов'язок.

Відповідно, господарські правовідносини є посередником між господарською діяльністю та господарською нормою, суди в першу чергу повинні зрозуміти що «публічне право — це «правила гри», встановлені державою, приватне право — «правила гри», встановлені самими «гравцями» (але охоронювані державою, якщо вони встановлені в рамках закону)» [2, 61].

Слід погодитися з висновками О. А. Беяневич про те, що правильним було б виключити із КАС України термін «публічно-правові» відносини та «публічно-правовий спір», які слугують критеріями віднесення певної категорії справ до компетенції адміністративного суду, використовуючи за необхідності термін «адміністративні правовідносини» та «адміністративний спір», зміст яких, принаймні в теорії адміністративного права, є достатньо визначеним і усталеним [3, 253].

Склалася ситуація щодо помилковості підходу, який застосовано в адміністративному процесуальному законодавстві при визначенні предметного та суб'єктного критеріїв справ адміністративної юрисдикції, що, в свою чергу, і викликає гостру проблему щодо розмежування юрисдикції. Однак, ми повинні пам'ятати, що у юридичній науці та практиці чіткого розподілу правовідносин, що складаються у сфері господарювання, на публічно та приватноправові немає. Визначення балансу публічного та приватного інтересів у цій сфері вимагає поєднання політичної волі, професійності законотворення, дієвої економічної системи та високої правової культури суспільства.

Таким чином, не вирішить проблему розмежування юрисдикції адміністративних та господарських судів ні внесення змін до ст. 12 ГПК України, ні рекомендації вищих судових органів. Так, проект Кодексу господарського судочинства (внесеним до Верховної Ради України народним

депутатом Кармазіним Ю. А. та Бондіком В. А.) значно розширює компетенцію господарських судів, конкретизуючи перелік справ, які підлягають розгляду в порядку господарського судочинства. В той же час у даному проекті, як і у нормах діючого кодифікованого акту, відповідні норми, що обумовлюють компетенцію господарських судів, не носять вичерпного характеру, що знову ж таки призведе до накопичення неоднозначного, а в деяких випадках колізійного правозастосування.

На даний час не є проблемою підвідомчість справ зі спорів, пов'язаних з оскарженням рішень (розпоряджень) органів Антимонопольного комітету України, адже ст. 12 ГПК та Закон України «Про захист економічної конкуренції» імперативно віднесли дану категорію спорів до юрисдикції господарського суду. Однак, присутність неоднакового застосування Вищим господарським судом України процесуального законодавства при визначенні підвідомчості справ зі спорів, пов'язаних з оскарженням рішень органів Антимонопольного комітету України призводить до порушення процесуальних норм, ігноруванню приписів закону та як наслідок розгляду даної категорії справ адміністративними судами.

Висновки. Отже, сьогодні в першу чергу, потрібно доопрацювати та закріпити на законодавчому рівні додаткові категорії спорів, що становлять виняткову компетенцію господарських судів та є найбільш проблематичними з боку розмежування, чітке виконання судами, незалежно від юрисдикції, імперативних вимог закону щодо підвідомчості. Підвищити рівень професіоналізму судівського корпусу та рівень знань матеріальної норми права учасниками господарських процесуальних відносин, що дасть змогу визначитися з характером спірних правовідносин та підставами їх виникнення, і як наслідок усунути колізії підвідомчості справ між судами різних юрисдикцій.

Література:

1. Знаменский Г. Л. Исследования проблем хозяйственного права в новых условиях / Г. Л. Знаменский // Экономика і право. — 2002. — № 1. — С. 31-40.
2. Мамутов В. До питання про поняття приватного права / В. Мамутов // Вісник Академії правових наук України. — 1999. — № 2 (17). — С. 58-61.
3. Бебяевич О. А. Господарський договір та способи його укладання : навч. посіб. / О. А. Бебяевич. — К. : Наук. думка, 2002. — 261 с.

Квасницкая О. А. Относительно вопроса хозяйственной юрисдикции

Аннотация. В статье исследуются проблемные вопросы, связанные с разграничением подведомственности дел между судами разных юрисдикций. Обоснована позиция, что ошибочно при разграничении юрисдикций предоставлять преимущество одному или другому критерию подведомственности, ведь основой в этом вопросе является характер спорных правоотношений и основания его возникновения. В статье сформированы общие предложения относительно решения коллизий, которые возникли между хозяйственной и административной юрисдикциями.

Ключевые слова: хозяйственная, административная юрисдикция, подведомственность, критерии подведомственности, публично-правовые и частно-правовые интересы.

Kvasnitska O. A. In relation to the question of economic jurisdiction

Summary. The problem questions related to differentiation of jurisdiction of businesses between the courts of different jurisdictions are investigated in the article. Position is reasonable, that by mistake at differentiation of jurisdictions to give advantage one or to other criterion of jurisdiction, in fact by basis herein a question is character of debatable legal relationships and founding of his origin. In the article general suggestions are formed in relation to the decision of collisions that arose up between economic and administrative jurisdictions.

Key words: economic, administrative jurisdiction, jurisdiction, criteria of jurisdiction.